

Nordisk utblick

SmåKoms höstmöte 18 november 2022

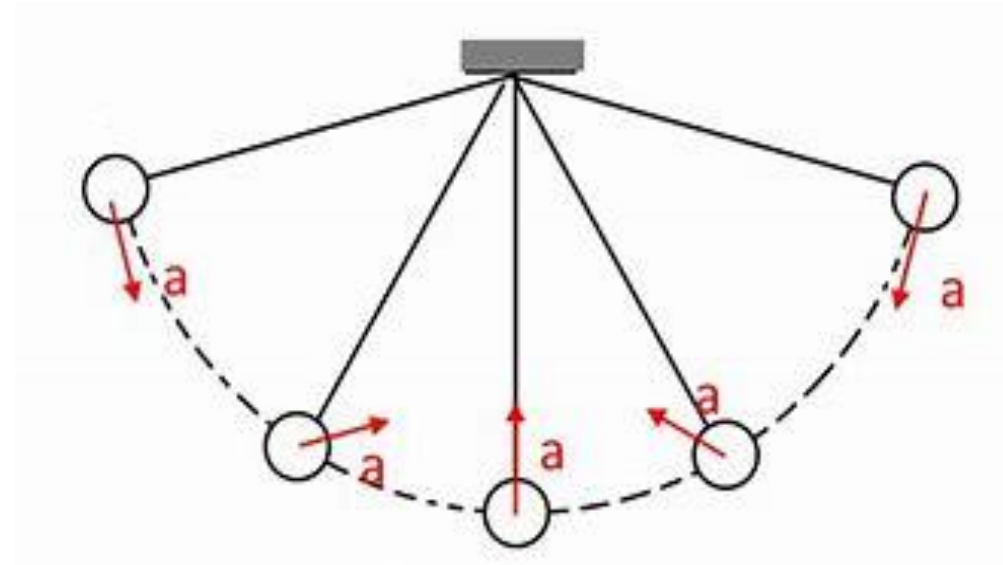
Siv Sandberg

Stat-kommunrelationens pendelrörelse

Styrning

Strikta
normer

Nationella
standarder

Frihet

Mål och
ramar

Lokal
variation

En studie av den kommunala självstyrelsen i Europa

Ladner Andreas, Nicolas Keuffer, Harald Baldersheim, Nikos Hlepas, Pawel Swianiewicz, Kristof Steyvers, and Carmen Navarro (2019): *Patterns of Local Autonomy in Europe*. Springer International Publishing AG, p. 268

		Politisk handlingsfrihet (Lagstadgade uppgifter & graden av lokal autonomi i hur uppgifter genomförs)		
		<i>Låg</i>	<i>Medel</i>	<i>Hög</i>
Ekonomisk handlingsfrihet (graden av lokal bestämmanderätt över skatter och andra ekonomifrågor)	<i>Låg</i>	Georgia, Malta, Moldova, Turkey, United Kingdom	Albania, Hungary, Ukraina	Czech R, Estonia, Latvia, Lithuania, Netherlands, Romania, Slovenia
	<i>Medel</i>	Greece	Croatia, Poland, Serbia, Slovakia	Bulgaria, Macedonia, Portugal
	<i>Hög</i>	Cyprus, Ireland, Liechtenstein, Spain	Austria, Belgium, France, Italy, Switzerland	Denmark, Finland, Germany, Iceland, Luxembourg, Norway, Sweden

Olika tyngdpunkter i den nationella kommunpolitiken i Norden

- **Statens möjlighet att styra kommunernas verksamhet**
 - Mer omfattande (Danmark, Norge, Island)
 - Mer begränsade (Finland, Sverige)
- **Var, när och hur riktlinjerna för den nationella kommunpolitiken slås fast**
- **Vilka aspekter av kommunernas verksamhet man diskuterar**
 - Fokus på kommunindelning, ekonomi, självstyrelse (Norge, Finland, Island)
 - Fokus på service (Danmark, Sverige)
- **Den nationella kommunpolitikens karaktär**
 - Stabil, långsiktig (Danmark, Sverige)
 - Föränderlig, påverkas av regeringsskiften (Norge, Finland)

Tre bilder av den kommunala självstyrelsen i Norden Sandberg & Sjöblom (2022)

- I det långa perspektivet: **stark, motståndskraftig och anpassningsbar**
- Just nu: **Ifrågasatt**, åtminstone bitvis
- I framtiden: Allt mer **komplex**

Den nationella kommunpolitiken i Norden på 2020-talet

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Reformer med fokus på systemförändringar (kommunernas antal, roll och uppgifter)		X	(X)	X	
Åtgärder med fokus på styrning och finansiering inom ramen för det existerande systemet	X	X	X	X	X

Systemförändringar

Finland: Social- och hälsovårdsreformen 2023. En ny folkvald nivå (21 välfärdsområden) tar över all offentlig social- och hälsovård + räddningstjänst. Konsekvenser för kommunernas uppgifter, roll och ekonomi.

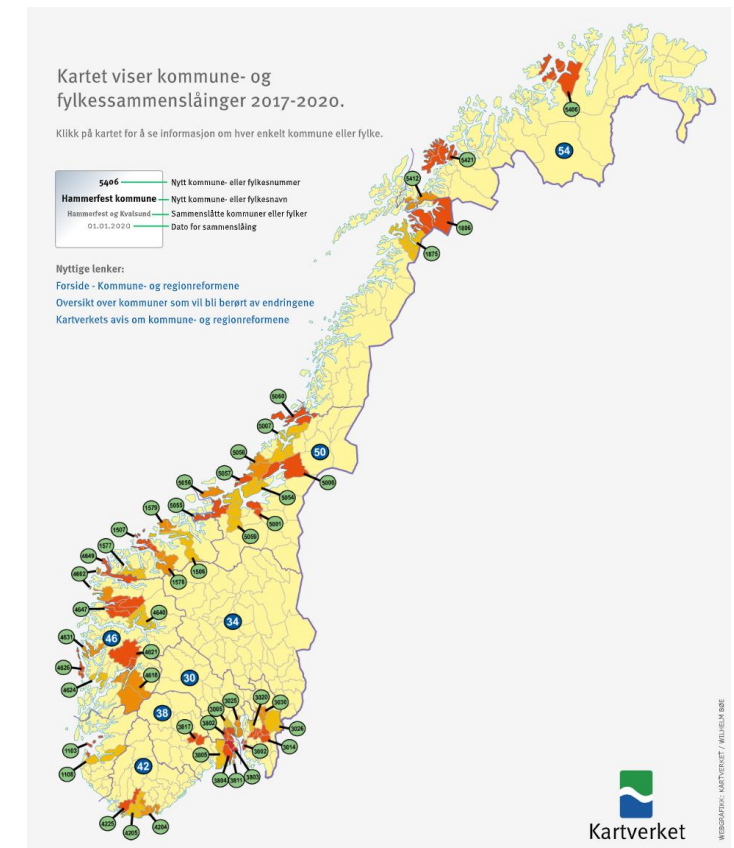
Norge: Kommun- och regionindelningsreform 2020, några sammanslagningar rivs upp 2024. Pågående diskussion om kommunernas framtida roll och uppgifter (*generalistkommuneutvalget*).

Aktuella förändringar av kommunernas antal, roll och uppgifter

- Norge
 - Kommunreformerna 2020 och deras konsekvenser
 - Generalistkommuneutvalget utreder kommunernas uppdrag
- Finland
 - En ny folkvald regional nivå (21 välfärdsområden) tar över all offentlig/kommunal social-, hälso- och sjukvård från och med 1.1.2023
 - Stora konsekvenser för kommunernas roll och uppgifter

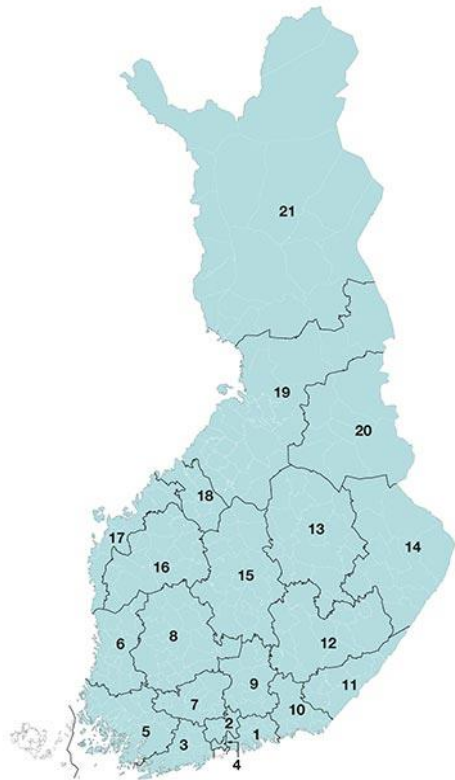
Norge: Fortsatt diskussion om kommunernas roll

- Kommun- och regionsammanslagningar 2020
→ den nuvarande regeringen (2021-) öppnar upp för att riva upp genomförda sammanslagningar
- *Generalistkommuneutvalget* funderar på kommunernas roll: ska alla kommuner också i framtiden ha samma lagstadgade uppgifter?

Nya ramar för självstyrelsen i Finland

1.1.2023

En omfattande reform 1.1.2023

- En helt ny folkvald nivå – 21 välfärdsområden – tar över huvudmannskapet för hälso- och sjukvård, socialtjänst, äldreomsorg och räddningstjänst från kommuner och kommunalförbund
- Reformen har stora konsekvenser för också för kommunernas uppgifter och finansiering

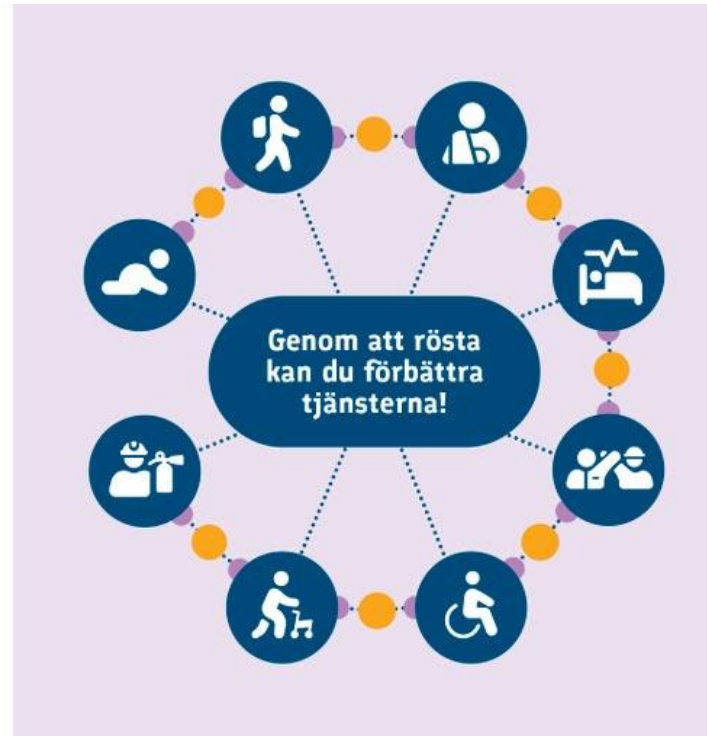
Ett nytt demokratiskt landskap

Välfärds- områdena

- Ny förvaltningsnivå
- Nya politiska eliter
- Starkare nationell styrning
- Stora förväntningar på leverans
- Starka professioner

Välfärdsområdets uppgifter

- Primärvård
- Specialiserad sjukvård
- Socialservice
- Tjänster för barn, unga och familjer
- Tjänster för befolkningen i arbetsför ålder
- Tjänster för äldre
- Mentalvårds- och missbrukartjänster
- Tjänster för personer med funktionsnedsättning
- Elev- och studerandevård
- Främjande av välfärd och hälsa
- Räddningsväsende

Kommunerna

- Samma ramar och samma beslutsfattare, men förändrat uppdrag
- Behov av omorientering och nytänkande
- Fortsatt stora skillnader i förutsättningar

Kommunens olika roller

<https://vm.fi/sv/-/kommunpolitiken-behover-langsiktighet-kommunerna-styrka-for-hallbart-ledarskap-i-framtiden>

Serviceroll

Kommunen som verkställare av nationell politik

Ansvar för basservicen till invånarna

Fokus på offentlig ekonomi, jämlikhet och likvärdighet

vs.

Kommunen som lokalsamhälle

Utveckla lokalsamhället, den lokala miljön och näringslivet

Fokus på den regionala ekonomin, lokalsamhället och identiteten

Livskraftsroll

Demokratiroll

Myndighetsroll

Utvecklingsroll

Avtal, försök och experiment: tyngdpunkter i 2020-talets nationella kommunpolitik

- **Danmark:** Frikommunförsök & välfärdsavtal 2012-
- **Island:** Lagstadgade långsiktstrategier (15 år) för den nationella kommunpolitiken
- **Norge:** Tillitsreformen 2021 + eventuell utvidgning
- **Sverige:** Utredning om försöksverksamhet i kommuner och regioner 21-23

Frikommunförsöken i Danmark

1. Frikommunförsök I 2012-2015 (9 kommuner, 86 försök)
 - Sysselsättningsfrågor, socialvård, hälsovård, teknik och miljö
2. Frikommunförsök II 2016-2020 (44 kommuner, 79 försök)
 - Sysselsättningsfrågor, socialvård, boende
3. Frikommunförsök III/välfärdsavtal 2021-24 (7 kommuner, 7 försök)
 - Äldreomsorg
4. Frikommunförsök IV/välfärdsavtal 2023- (98 kommuner)
 - Barnomsorg, skola, äldreomsorg

Kort summering av mål och resultat i de danska frikommunförsöken

Vad vill man?

- Minska onödig byråkrati
- Skapa större tillit
- Stärka personalens professionella ansvar
- Skapa större lokal frihet i hur man löser välfärdsuppgifterna
- Uppnå bättre samarbete över sektorsgränserna för personer med stora servicebehov

Vad åstadkommer man?

- En del lagändringar (cirka 30 % av försöken i Danmark har lett till lagändringar)
- Bättre arbetssätt (all ineffektivitet beror inte på lagarna!)
- Förbättringar framför allt i gränssnittet myndighet/professioner-medborgare (försöken märks inte så mycket i kommunledningen)
- Men: Försök är en krävande form för utveckling!

Islands strategiska långsiktsplan för kommunsektorn

- Skrevs in i kommunallagen 2018
- Parlamentet antar strategiska riktlinjer för utvecklingen av kommunsektorn de 15 följande åren
- Planen revideras vart tredje år
- Riktlinjerna utarbetas i samverkan med kommunerna

Tack!